

N:o 3.

Ank. till Riksd. kansli den 10 april 1896, kl. 11 f. m.

Utlåtande, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ett tillägg till lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Efter öfverenskommelse med stats- och lagutskotten har från bankoutskottet öfverlemnats till behandling af sammansatt stats-, banko- och lagutskott den af kamrarne till bankoutskottet hänvisade Kongl. Maj:ts proposition af den 31 nästlidne januari (n:o 21), hvori Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att för sin del besluta, att lagen om rikets mynt den 30 maj 1873 skulle erhålla ett tillägg genom en ny § med ordningsnummern 18 af följande lydelse:

I den eller de statens kassor, som Konungen bestämmer, eger riksbanken vid anfordran att få hvilket som helst med tio kronor delbart belopp af svenskt skiljemynt, hvilket är af beskaffenhet att vara lagligt betalningsmedel i förhållande till statens kassor, utvexladt mot guldmynt eller riksbankens sedlar.

Om inlösen af vanställda eller skadade svenska myntstycken af silfver eller brons finnes särskildt stadgadt.

Från det vid propositionen fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden ofvauberörda den 31 nästlidne januari inhemtas, att vid 1895 års riksdag gjordes i två lika lydande motioner hemställan, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande till Riksdagens antagaende af sådant tillägg till nu gällande lag den 30 maj 1873 om rikets mynt, att derigenom uttryckligen stadgades statens skyldighet gent emot riksbanken att vid an-

fordran invexla silfverskiljemyntet med guld eller riksbankens sedlar. Dessa motioner hade närmast föranledts af ett utaf bankofullmäktige till bankoutskottet vid 1894 års riksdag afgifvet yttrande. Bankoutskottet, som fäst sin uppmärksamhet vid det sedan längre tid pågående prisfallet å silfver samt denna omständighets inverkan på skiljemyntets värde och dermed sammanhängande förhållanden, hade nemligen begärt fullmäktiges yttrande, huru vida icke nämnda betydliga prisfall kunde anses påkalla någon ändring i 6 § af det för banken gällande reglementet eller om någon ändring i det nuvarande bokföringssättet å silfver kunde vara påkallad.

Med anledning häraf hade fullmäktige i sitt berörda yttrande anfört bland annat.

»Då fullmäktige nu gå att besvara denna remiss, anhålla de att först och främst få fästa uppmärksamheten vid ett egendomligt förhållande, som måste anses vara af betydelse att afgörande inverka på de framställda spörsmålens bedömande.

Enligt § 16 af nu gällande myntlag är riksbanken skyldig att såväl vid hufvudkontoret som vid kontoren i Göteborg och Malmö invexla med guldmynt hvilket belopp skiljemynt som helst, endast detta är jemnt delbart med kronor 10, och samma föreskrift återfinnes i § 16 af bankoreglementet. Intet kan anses riktigare eller naturligare, än att staten i viss mån använder nationalbanken såsom förmedlare vid utvexling till och invexling från allmänheten af sitt skiljemynt, och så lär väl, till bekvämlighet för såväl staten som allmänheten, äfven i andra länder vara förhållandet. Men ett dylikt stadgande och de deraf beroende förpligtelserna för riksbanken förutsätta med nödvändighet — synes det fullmäktige — ett annat lagbud såsom komplement, hvilket bestämmer och reglerar statens skyldighet att, när helst sådant påfordras från riksbanken, åter invexla skiljemyntet med guld eller, hvilket är liktydigt, med riksbankens sedlar. Ehuru väl statens skyldighet i detta hänseende torde böra anses ostridig, förefinnes likväl icke, fullmäktige veterligt, något lagstadgande derom och följaktligen icke heller någon bestämmelse angående den statens myndighet eller kassa, till hvilken riksbanken skulle hafva att hänvända sig med anmodan om invexling. Visserligen föreskrifver en kongl. förordning af den 31 december 1875 § 1, att i rikets landtränterier, utom i Stockholm, Göteborg och Malmö, en hvar eger att få hvilket som helst belopp af sådana mynt, som, jemlikt § 14 af lagen om rikets mynt den 30 maj 1873, till följd af nötning endast till statens kassor äro lagligt betalningsmedel, vexladt emot lika stort belopp samma slags gångbara mynt, så-

som ock att få hvilket som helst med 10 kronor delbart belopp af skiljemynt vexladt med gyldmynt; men sjelfva ordalagen i denna kongl. förordning synas gifva vid handen, att man dervid uteslutande afsett allmänhetens bekvämlighet och rätt, men alldeles icke riksbankens. Landtränterierna i Stockholm, Göteborg och Malmö äro uttryckligen befriade från invexlingsskyldigheten, uppenbarligen därför, att i dessa städer riksbanken fått den sig pålagd, och de öfriga landtränterierna står det fritt att vid behof af medel för ifrågavarande invexling hemta dylika från riksbankens kontor. I hvarje fall finnes i myntlagen ingen statens invexlingsskyldighet erkänd eller stadgad, och det synes dock vara just der, som en dylik bestämmelse bort hafva sin plats.

Annorlunda har man förfarit i våra grannländer Danmark och Norge, hvilka med oss hafva gemensamt myntväsen och i ganska väsentliga delar lika myntlag. I Danmark är det visserligen nationalbanken ålagdt att vid sitt hufvudkontor i Köpenhamn med guld invexla hvarje belopp skiljemynt, som för detta ändamål inlemnas, men deremot är statskassan enligt § 11 i myntlagen af 1873 skyldig att med guld inlösa hvarje belopp skiljemynt, som nationalbanken begär. Vid sådant förhållande har också nationalbanken erhållit rätt att i sin så kallade metallfond, motsvarande metalliska kassan hos oss, inräkna sitt förråd af skiljemynt. I Norge är det genom myntlagen af 1875 likaledes statskassans åliggande att till en hvar vid anfordran med guld invexla skiljemynt, och ehuru Norges bank har genom den nya banklagen af sistlidet år fått skyldighet att å statens vägnar besörja såväl in- och utvexling af skiljemyntet som äfven öfriga statens kassaförordningar, får den dock icke inräkna beloppet af i dessa kassor ineliggande sådant i den metalliska kassan. För de belopp skiljemynt, som af staten lemnas till banken, krediteras statskassan på ett särskildt konto, i bankens balansräkning kalladt »statskassans vaxlingskonto», hvaremot bankens förråd af dylikt mynt upptages bland dess tillgångar till sitt nominella eller pregelvärde.

Betydelsen för riksbanken å ena sidan af ofvan anförda stadgande i § 16 myntlagen och å den andra af angifna, bristande bestämmelse deri lär väl knappt behöfva mycket framhållas. Riksbanken, som naturligen är förpligtad att vid anfordran med guld inlösa det af densamma utgifna myntrepresentativet, sedlarne, har derigenom blifvit ålagd samma skyldighet äfven för det andra slaget af myntrepresentativ med laglig kurs inom landet, nemligen det af staten utlemnade skiljemyntet. Men öfver detta senares belopp, lika litet som öfver dess pregelvärdes för-

hållande till dess metallvärde, har riksbanken icke någon som helst kontroll; den har blott skyldighet att inlösa med guld hvilka mängder, som än erbjudas, och det är uppenbart, att, om vid vissa tillfällen det af staten utlemnade beloppet deraf skulle komma att i betydligare mån öfverstiga rörelsens behof, öfverskottet snart skall strömma till riksbankens kassor med fordran på invexling mot guld. Staten har derigenom erhållit en dispositionsrätt öfver riksbankens tillgångar, som uppenbart strider mot banklagens och reglementets anda och ordalag och icke mindre mot den allt sedan sista realisationen antagna, helssamma regeln, att riksbankens och statens affärer skola hållas strängt särskilda och icke få på något sätt sammanblandas eller blifva gemensamma. Derigenom kan äfven fullmäktiges kontroll öfver riksbankens förvaltning och framför allt öfver dess guldtillgång i icke ringa mån vridas ur deras hand, och det kan inträffa, att fullmäktige nödgas se den valuta, som skall utgöra garanti- och invexlingsfond för de utelöpande sedlarne, undanryckas detta ändamål för att inlösa statens skiljemynt, öfver hvars belopp riksbanken icke eger någon som helst bestämmanderätt.

Med en sådan uppfattning måste fullmäktiges svar å den framställda frågan vara sjelfallet. »Ett lagbud, som klart och bestämdt stadgar statens skyldighet gent emot riksbanken att vid anfordran invexla silfverskiljemyntet med guld eller riksbankens sedlar, måste blifva vilkoret för att bankens tillgång af silfvermynt skall utan olägenhet eller fara för riksbankens trygghet kunna inberäknas i den metalliska kassan.»

I underdånig skrifvelse den 26 april 1895 hade Riksdagen, med erinran om hvad i ärendet förekommit, vidare anført, hurusom det varit i syfte att medverka dertill, att denna länge förbisedda viktiga fråga blefve föremål för pröfning, som förberörda, vid 1895 års riksdag behandlade motioner blifvit väckta; och hade motionärerna dervid iklädt sin hemställan den form som skett, enär de ansett det lämpligast, att det tillägg till myntlagen, som fordrades för att uttryckligen stadga statens skyldighet gent emot riksbanken att invexla silfverskiljemynt, måtte utarbetas genom Kongl. Maj:ts åtgörande och att i sammanhang dermed toges under öfvervägande, hvilka åtgärder från statsverkets sida erfordrades för att bringa denna invexlingsskyldighet till utförande. Vid behandlingen af berörda motioner hade det framhållits, att man såsom en utgångspunkt syntes böra erinra sig, att den uppkomna frågans innebörd vore af formel och alldeles icke af faktisk natur. Det gälde nemligen icke att öfverväga, huru vida en skyldighet borde öfver-

flyttas från riksbanken på staten eller huru vida en ny skyldighet borde åläggas den senare. Statsverkets förpligtelse att efter påfordran inlösa sitt silfverskiljemynt syntes vara oförneklig och oskiljaktigt förenad med den genom nuvarande myntlag statsverket ensamt tillagda rätt att utmynta silfverskiljemynt. En härifrån skiljaktig uppfattning skulle leda till uppenbara orimligheter. Statsverket skulle t. ex. vid uppkommet penningbehof kunna låta utmynta silfverskiljemynt till så stort belopp, att skilnaden emellan pregelvärdet och metallvärdet med tillägg af myntningskostnaden gäfvade den äskade summan, och sedan utan vidare öfverlemna det för ändamålet utmyntade silfret till riksbanken med fordran på inlösen mot guld. Att en sådan åtgärd skulle under de antagna förhållandena vara utförbar kunde inses, då man besinnade, att silfret numera nedgått så mycket i värde, att efter de kurser, som noterats i början af år 1895, ett enkronemynt innehållit för ungefär 42 öre silfver, hvartill vid beräkningen af statsverkets utgifter för framställandet af ett sådant myntstycke syntes böra läggas allenast en kostnad af omkring 2 à 3 procent. I nu gällande myntlag funnes emellertid icke statsverkets berörda, oeftergifliga skyldighet att invexla sitt silfverskiljemynt uttryckligen stadgad, och det vore i hufvudsakligt syfte att få denna formella bristfällighet undanröjd, som de ifrågavarande motionerna tillkommit.

Det stadgande i myntlagen, hvars bokstafliga tolkning skulle kunna föranleda en missuppfattning af hithörande förhållanden, vore myntlagens § 16, hvilken vore så lydande:

»I riksbankens hufvudkontor äfvensom i dess afdelningskontor i Göteborg och Malmö eger en hvar att få hvilket som helst belopp af sådana mynt, som endast till statens kassor äro lagligt betalningsmedel, utvexladt mot lika stort belopp samma slags gångbara mynt, såsom ock att få hvilket som helst med tio kronor delbart belopp af skiljemynt utvexladt mot guldmynt. Genom särskilda stadganden bestämmes, å hvilka andra ställen dylik utvexling skall ega rum.»

Att denna § dock icke finge tolkas på sådant sätt, att den derstädes åt, såsom orden lyda, »en hvar» inrymda rätt att i riksbanken få skiljemynt utvexladt mot guld skulle anses vara tillerkänd jemväl statsverket, framginge, enligt Riksdagens åsigt, ej mindre af hvad ofvan påvisats om de orimligheter, som deraf skulle uppkomma, utan äfven af sjelfva myntlagens allmänna innebörd. Ett genomläsande af denna lag i dess helhet — och icke blott af ett löstryckt stadgande i densamma — samt de förhandlingar, som föregingo lagens antagande, gäfvade nemligen en bestämd uppfattning, att man genom berörda lag

afsett att reglera allenast förhållandet mellan, å ena sidan, allmänheten samt, å den andra, statsverket och riksbanken, men icke derjemte förhållandet mellan dessa båda senare inbördes.

I ett med anledning af de förenämnda motionerna afgifvet yttrande hade bankofullmäktige med hänvisande till hvad de i sitt ofvan omförmälda, till 1894 års riksdags bankoutskott afgifna yttrande anfört om vigten för riksbanken, att den ifrågavarande invexlingsskyldigheten blefve på ett tillfredsställande sätt ordnad, uttalat sig för en lösning af frågan i den rigtning, motionerna angifvit.

På de skäl, som sålunda utvecklats och eljest blifvit af bankofullmäktige i deras ofvan omförmälda yttrande anförda, hade Riksdagen hos Kongl. Maj:t anhållit om utarbetande och framläggande till Riksdagens antagande af sådant tillägg till nu gällande lag den 30 maj 1873 om rikets mynt, att derigenom uttryckligen stadgades statens skyldighet gent emot riksbanken att vid anfordran invexla silfverskiljemynt med guld eller riksbankens sedlar.

Sedan häröfver såväl myntdirektören som statskontoret afgifvit infortrade underdåniga yttranden, med afseende å hvilkas innehåll hänvisas till hvad den kongl. propositionen härom omförmäler, har statsrådet och chefen för finansdepartementet vid frågans föredragning inför Kongl. Maj:t anfört, att, på sätt såväl af Riksdagen som af statskontoret blifvit erinradt, den föreliggande frågans innebörd endast vore formel. Statens skyldighet gent emot riksbanken att invexla skiljemynt torde vara ostridig, ehuru något uttryckligt lagstadgande härom icke funnes meddeladt. Då emellertid det icke kunde förnekas, att genom det af Riksdagen ifrågasatta tillägget till myntlagen en formel bristfällighet skulle blifva undanröjd, tvekade icke statsrådet att förorda detsamma; och torde, i enlighet med hvad de hörda myndigheterna föreslagit, berörda bestämmelse för fullständighetens skull böra omfatta såväl bronsmynt som silfvermynt.

Derjemte har statsrådet och chefen för finansdepartementet tillagt, att af hvad de hörda myndigheterna anfört syntes honom otvetydigt framgå, att några särskilda åtgärder för mötande af de anspråk på invexling af skiljemynt, som gent emot statsverket kunde från riksbankens sida framställas, icke för närvarande vore af behofvet påkallade, men att Kongl. Maj:t framdeles torde vilja fatta beslut beträffande frågan, åt hvilken eller hvilka bland statens kassor, den ifrågavarande invexlingsskyldigheten borde uppdragas.

Enligt anmodan från bankoutskottet hafva bankofullmäktige till det sammansatta utskottet afgifvit följande yttrande:

»Sedan bankoutskottet anmodat fullmäktige att till sammansatta stats-, banko- och lagutskottet inkomma med yttrande öfver Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående ett tillägg till lagen om rikets mynt den 30 maj 1873, få fullmäktige till efterkommande af denna anmodan härmed anföra följande.

Såsom i det den kongl. propositionen åtföljande utdraget af protokollet öfver finansärenden för den 31 sistlidne januari är omförd, hafva fullmäktige vid 1894 och 1895 års riksdagar uttalat sig i den syftning, att det för riksbanken är af stor vikt och betydelse, att statens skyldighet gent emot riksbanken att vid anfordran invexla silfver-skiljemyntet med guld eller bankens sedlar blifver i lag tydligen stadgad. Då det nådiga förslag, som nu är framlagdt till Riksdagen, synes fullmäktige egnadt att afhjelpa den brist i lagstiftningen i detta ämne, som hittills förefunnits, anhålla fullmäktige att, med åberopande af hvad de förut i saken yttrat, få såsom sin åsigt uttala, att ett bifall till den kongl. propositionen är ur synpunkten af riksbankens intresse önskvärdt.»

Under anslutning till detta bankofullmäktiges uttalande och då den föreslagna lagbestämmelsen måste anses påkallad för vinnande af fullständig tydlighet och reda i en viktig punkt af lagstiftningen angående rikets mynt eller den, som angår statsverkets skyldighet att inlösa sitt skiljemynt, och förslaget derjemte innebär en garanti för att icke riksbankens skyldighet att gent emot allmänheten förmedla utvexling och invexling af skiljemynt må kunna leda till någon sammanblandning af riksbankens och statsverkets affärer, får det sammansatta utskottet, som ej funnit något att erinra mot affattningen af föreliggande förslag, för den skull till Riksdagen hemställa,

att Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 9 april 1896.

På sammansatta stats-, banko- och lagutskottets vägnar:

O. R. THEMPTANDER.